

GREKOAN GIPUZKOAN

JUAN SAN MARTIN

Grekoa-ren lanak on eta ugari bezin garesti dira mundu zabalera. Gipuzkoak, arte kontuan aberastasun geografik ez ba du ere, pinturan San Telmo Serri-ek utzi zituen ormetako apalduak eta Grekoa-ren lan sakabanatueta ez du txiretasunik.

Lenago ere esan degunez, arte kontuan, ongi aintzat hartu behar den meritu gelago du estelikan eta

plastikan eta berriak sortzeko. Gutzak sortzea dakiko gizonaren konteartu (errazionalen bidez gauzak ezagutu, norperagandua ta juzgatzeko aparte) nortasuna ematen diona. Gaiñerako abere ta animatzen gaudik bereizten duan nortasuna. Urteak joanaz konturatu da gizona orlatz, eta lenago, bere denboran eta geruago ere bear besela ballatu ez zan Grekoa-ren arte ura, urteak igaroz, gerongo ta gelago ballatuaz dator, Grekoa, mendeak aurrez, era berriko artearen eragille bat zan.

Ausarta zan eta kolorez ta inguruz berezia ba zan ere, ez zan gutxiago era herriko irudiak sortzen. Bera, izatez, Kreta aldekoa zalako edo, alperrik Italiako erre-nazimentako eskoletatik pasatu, bere sentimena ez zan artara makurtu, ta bizantziarren erako irudiak zeramakin bere artean.

Gizon bat, bere denborakoak konprenitzen ez dutenean, errotaz erabiltzen dute. Mais, bere denborakoak balio askoz aurreratunago pentatuarren. Ta, arela juzgatu izan da Grekoa ere.

Gaur ordez, Grekoa bastertzen lotasuko hizakearen berriak ukaitzen dituzte oraingo eragileen bideak, salerantz beren sorkunde doala. Mundua orrela dala? Ezi! Mundua ez da orrela. Munduko ez jakin eta atzeratuak dira orrela. Orrela dira, konserbadore bizioan orrolaz besteen mendera, tzaille izan nai dutenak. Gizona

beraren naturalesko izatearen kontra dauzenez, Mendez-mendez, zenbat eta zenbat Greko eta zenbat Kristo erortzen diran, zoritzarrezan ezazik urkamendian.

Gipuzkoarren gogo sentipenerako, zorionez, ba zuan zenbat Grekoaren pinturak. Bestela, oso gaitza niertzea, mundin eta noia, eta bates ere, zergatik arkitzen diran gure probintzian orrenbeste

tzailleen izenak, antzindri klasi-koen izenak ezalizeraino.

Berez, pozik irakurri nuaz, oso pozik, Jakin 18^{gn}. zenbakian, II. beltza 1965, Txomin Izagirrek "Deminiako Theotokopuli Grekoa"-ri buruz egin zuan lana. Euskeraz ez bal dira mais irakurtzen orrelako idazki atezgiak. Geleciaren geure mundu txiki ta fisuan jira-buel-taka ibiltzen goralako. Egozentriku eran, barrura begira. Ta kanpotik ere ba datorzigu ikaspiderik aski.

Beste gipuzkoar askok ere nik bezela sentidu ote zuten lenago aldiz Grekoaren lan bat sursur-aurre ikusi zutenean? Lenago aldiz, San Telmo-n izan zan. Bertan danden Santo Domingo eta Salbatore-ren buru eder bat ikusi naonean. Alek eragin zidaten zarrara ura ez nuaz inoiz sentidu ikusleengandik. Begi alek, arpezi lizekin ura, kolore zarbil alek, ekaltzeko giro batean inguratutik. Ez naiz arkitzen Zuloagak ezagutu zuan Grekoa, beste gabe, pen-tantezke, Tolдорako bidea artu zuan. Ta gabean iritzi zanez, urrango egun-sentiarri txarroteko, izango zana eskelitz beartu zana erakulea Orgaz kondetaren ente-ramentus ibusteko.

Gipuzkoak nauko auzerik izan du bere lan otekin arkitzerekin. Gatzagan, Dorletako eleizan, Asisko San Franziskoaren honporido eder bat dago. Lenago garrantzi gabeko kuadrutzat zuten, beste batzuen artean, eta aste del Manuel Lekuona izan zala Grekoaren lantzat konturatu zana.

Ez da bakarra Grekoaren lanetan. Asisko San Franziskoa izango da noski Grekoak gelen plintatu zuanetako bat. Grekoak oso gutxi ditu lan bakarrak. Geleciaren, aarri ta era askotara plintatu situan irudi bear-berak.

Gatzagako erri polikiak zer ikusirik saki badu ere, bizita bat mezezi du Grekoaren kuadrina ikustera heste gabe.

Arestian esan deguz bezela, Zumaiako Zuloagan etxeak du Gipuzkoan Grekoaren sortarik adar-tasuna. Best edo sei badira jendeari erakusteko daudenak, Kristo kurutzatu bat, San Andres eta abar.

Lenago bazan (eta bat ere, orain danden gurek) alkartuta balaio gelago balaio zuzena: Apokalipsis edo San Juan-en iruskizuna. Grekoak izan zuzen atortirik onenakoa noski, San Juan, bilutskit danden maritirik algeruak tunikak ekar-tzeko zain. Errenazimentuaren mudeak xerxo puskatzen situan izan. Bere era lusekita galillurre-raizen duan kuadroa. Oso berezia ta bakarra. Bera bezelakor heste bat bakarrak esagutzen du, New York-eko Metropolitan museoan dagoana. Berdituak dira. Alka-tekko. Esan, gauza azko dote... Egi-

rrerengandik diferentia gutxi dute. New York-en dagoana, kolorez argitxoagoa da, eta, erdi inguruan, emakume bien gainetik algeratzo bat gelago du. Baina, estiliz, Zuloagaren etxean egonak berak ohea zirudiz.

Zer gertatu dan? Ez jakin. Nor-baitiek esan du, ondutzen egoala eta konponketa bat egitera eramana dala. Beste batzuek ordea, saidu egin zala. Nik gauza bat ba-karrik dakit, "de Interés nacional" izendatua dagoan Grekoaren arte lan eder ori, ba dirala iro urte al-dendu zala, ta ez dedala Itzarope-nik berrik gure probintzian ikus-

rik berrik, Pio Baroja-ren El Pais Vasco liburuan gelditzen zalgun oroitzapena, lenengo argitalpena, ren 155-gn. orrialdean eta bigarrenaren 151-garrenean danden fotografari agiriaren bidez.

Gelditzen ditranik obeto gorde-ko al dira, Gipuzkoarrek bestek balio lenago Grekoaren alde era-kutsi aite iritzi onaren oroz. Ber-ritz ez da sortuko Grekorik lengoa bezin berditik, ta berrik ez degu izango aukerarik bere artearekin jabetzeko. Ez gaitzan lotzariz be-te saketeikin Grekoak Gipuzkoan beste edonun balio lenago lekua izan dualarik arrotu bearrean.

O EKIPO EKIPOA...! EKIPO XELEBREA!

— II —

Donosti... Ondarretoko ondartzia. Antxe zan Gipuzkoako espetxea. Amabost urte kendu zutela. Ondo egiña. Etzizudin egoki Igeldo'peko txoko politoan... Zertarako ikusi bear zuten goiko dantza-lekura zijoazten jaun-andretxo pitxo-zaleek? Eraman zezatela arrantzaleen kabira. Puff! itxas-gizon mardikatzaileek! Besterik ez mezezi! Zergatik ez fabrika-ondo batera? Or, or, langille alperrik! Edo ta, bestela, egokiago gure baserrien alboran...

Nere aita, baserriarra, antxen egon zan. Ni txikia nitzan. Bañan gogoratzen nai. Gerra ondorena. Zekor bat saldu zuan izkutuan. Tratalari batek salatu ta hereala eraman zuten. Len ere entzuan gatzarrik ezaten, bañan... ez zertatatu zuten berriz.

Kendu zuten andik espetxea. Eta nora aldatu? Ertzuten eraman itxas-ertzeko kabira. Ez fabrika ingurura. Ez baserri ondora. Bere dextera-erri zabalez Donostiko Apaiztegi berria egitea erabaki zuten.

Eta, ni... antxen egin nitzan apaiz.

Ondo ala gaitziki egin nuaz? Ez dakit.

Bañan sartu zitzaidan bein etxe arganako maitasuna, ta ordutik, biotzez maite del nik apaiz egin nitzan Apaiztegia.

Asko maite del itxas-kabia. Asko baserria. Bañan maiteago oraindik Apaiztegia. Bertan bai-daude nere aitaren espetxe izandako pater-arriki!

Aita etxeratu zan. Bizar luze, muxu bana ekarri zigun guri. Eiz-takurrari, heriz, noizbat amak eramandako ollasko errearen ezurrak...

Sartu zan bein baserrian. Eta ez da geiago irten. Ez ta azokara ere. Ez da inorekin pio.

"...Baserriarrak alkartu egin bear luteke, alkartul Kooperatibetan bildu. Ekipoan lan egin..."

Kirikil-ots geiegi entzuten du bere sororan... Ez da inorekin pio...

Goizean goiz jeiki ta bere emazte ta lau alabekin soroa dioa. Ez du besterik. Au da bere ekipoa. Ekipo xelebrea. Xelebrea ez. Errukarri! Ikusi egin bear dira maldape batean, ekaitzari igeska, aita eta host emakume gorriek sega-joku bizian...! Ikusi egin bear dute baserriko emakumeen esku zartatuak. Aita-amek eta lau alaba lanean lertzen!

"Nun duk semea...? galdetzen diote auzotarrak. Pamili motza zaudete!"

Noizik bein etortzen dira semearen berriak ere: "Donostiak 19...ngo ilak amasei.

Guraso ta sende maiteok.

Ondo nabil Apaiztegia. Gaur arrotsaldeko ikasketa amaitu ondoren Ondarretoko Ondartzara jetsi gera.

Futboleko gure ekipoa irabazi du. Izan ere ekipoa ona gauda. Ai orrelako mutil sasotsuak bazenduzkate zuen alboran...! Zuek, nere arrebaok etzenduteko zinaurretan ibili bearrik izango.

Bañan ala ere etzerate lotzazten aitaren ondoan bildu ta lan egitearekin... A zer nolako alkartasuna! Zuen ekipoa gurek balio gelago balio du.

APAIZ-berri